

INHOUD

Voorwoord	7
De Tuin van de Ziel	13
De Tuin van het Hart	81
De Tuin van Geest	151
Register	223
Over de vertalers	235

VOORWOORD

Door Narguess Farzad

Ongeveer tien jaar geleden, voorafgaand aan de grondige bespreking van Rumi's leven en werk – onderdeel van het vak Klassieke Perzische poëzie dat ik geef aan de School of Oriental and African Studies in Londen – keek ik met studenten naar filmfragmenten van de rondwervelende derwisjen van Konya. We keken ook naar beelden van besloten bijeenkomsten in Turkije en Iran, waar Rumi's poëzie onder begeleiding van muziek werd gereciteerd of waar grote groepen mannen, samengeperst in een smalle ruimte, heen en weer wiegden in een uitbundige staat van extase. Ik keek naar de gezichten van mijn overwegend West-Europese studenten, terwijl ze naar de filmfragmenten keken. Glimlachen van herkenning en uitdrukkingen van verrassing verspreidden zich over de gezichten, toen mijn studenten beseften dat wat ze bekeken niet mijlenver ver afstaat van wat sommige van hen, zo niet de meeste, doen terwijl ze dansen in de club. Uiteindelijk merkte een van hen op dat het precies leek op een kleinschalige rave met al de benodigde ingrediënten van vrede, liefde en extase – hoewel men ervan uitgaat dat in het geval van Rumi-liefhebbers dat laatste niet chemisch wordt opgewekt.

De rave-beweging ontstond in de jaren vijftig van de twintigste eeuw in Londen, verspreidde zich door Europa, Noord-Amerika en Australië en werd geleidelijk een normale groepsactiviteit voor jongeren in de rest van de wereld. Ze vat haar credo samen in vier simpele woorden: Vrede, Liefde,

Eenheid en Respect. Zelfs als we rekening houden met de variaties in het morele en gemeenschappelijke vocabulaire van verschillende culturen en de evolutie van ideeën door de eeuwen heen, kunnen deze vier simpele woorden evenzeer beschouwd worden als het destillaat van de lessen van Rumi, de Perzische geleerde, leraar en dichter uit de dertiende eeuw.

De bedwelmde uitdrukkingen van liefde en verlangen naar eenheid met de onsterfelijke Geliefde die bijna ieder gedicht van Rumi sieren, werden ontketend door een toevallige ontmoeting met Shams van Tabriz in 1244 te Konya, het gebied in Klein-Azië dat onder Byzantijnse heerschappij viel. Shams was een onovertroffen meesterderwisj. Hij was al jaren op zoek naar een spiritueel begaafde gezelschap aan wie hij zijn wijsheid kon overdragen. Voor hen die geloven in het lot was deze ontmoeting een voorbestemde samenkomst van een gepassioneerde, mystieke leraar en een ontvankelijke leerling.

Wat is de kern van Rumi's poëzie die zoveel lezers heeft betovert? Zoveel lezers: niet alleen degenen die de meer dan vijftienduizend coupletten van zijn *Masnawi*, de vijftienduizend coupletten aan lyrische en extatische odes van zijn *Divan-e Shams* en de meer dan tweeduizend kwatrijnen en vurige gebedsliederen van zijn *Monajat* in het oorspronkelijk Perzisch kunnen lezen, maar ook de lezers die hem, voorbij de voorspelbare geografische en culturele kringen van de Islamitische gemeenschap, zijn gaan begrijpen en liefhebben via vertalingen van zijn werk. Is het Rumi's gebrek aan prekerigheid en afkeer van moralistisch puritanisme die hem en zijn poëzie geliefd hebben gemaakt bij zowel religieuze als seculiere lezers? Of is het zijn diepe affiniteit met verhalen over scheidingen, en vertrouwen in de kracht van liefde om het lot van mensenlevens te transformeren?

Mowlana Jalal ad-Din Balkhi-Rumi verfijnde allereerst zijn begrip van het goddelijke door zich te verdiepen in de theologie, filosofie en rechten. Als ijverige student van jurisprudentie

wijdde hij zijn vroege jaren aan de openbaringen en tradities van de profeten, met schijnbaar weinig tijd voor dichters en hun waren. Later transformeerde hij, inmiddels achter in de dertig, in een van de meest bekwame en invloedrijke beoefenaars van poëzie, in zo'n mate dat zijn faam nu niet langer beperkt is tot zijn thuisland en hij een van de bestverkochte en gewaardeerde dichters in Noord-Amerika is.

De fascinatie in het Westen met Rumi begon echter niet in de twintigste eeuw in de Verenigde Staten. Sommige van de oudste vertalingen van Rumi's poëzie dateren uit 1772, toen de Engelse filoloog Sir William Jones de openingsregels van Rumi's *Masnavi*, of de *Spirituele Coupletten*, als volgt vertaalde:

*Hear, how yon reed in sadly pleasing tales
Departed bliss and present woe bewails!*

*'With me, from native banks untimely torn,
Love-warbling youths and soft-ey'd virgins mourn.*

*O! Let the heart, by fatal absence rent,
Feel what I sing, and bleed when I lament:*

*Who roams in exile from his parent bow'r,
Pants to return, and chides each ling'ring hour.*

*My notes, in circles of the grave and gay,
Have, hail'd the rising, cheer'd the closing day.*

Momenteel zijn er honderden Engelse vertalingen van Rumi's werk verkrijgbaar. De vertalingen verschijnen in elk denkbare vorm, variërend van woord voor woord tot op rijk, poëtisch proza en versies in metrum. Interessant genoeg zijn de favoriete vertalingen, als we op de verkoopcijfers afgaan, de poëtische interpretaties van het origineel. Veel van Rumi's

populairste gedichten zijn vertaald door verschillende schrijvers, dichters en academici en hoewel de meeste trouw zijn gebleven aan de centrale boodschap van het gedicht – een poging om de emotionele en spirituele staat van de mens te doorgronden en verlichten – is elke poging anders in het gebruik van vorm en taal.

Hafez van Shiraz (1325–1389) schreef dat

*Love's sorrow is no more than just one story and yet,
amazingly, it is never the same from whoever I hear it.*

Sommige vertalers zijn er beter dan anderen in geslaagd om lezers een bevredigende en informatieve introductie tot Rumi's poëzie te geven. Maar wat verwachten we eigenlijk van vertalers, die bijna altijd moeten worstelen met de semantische complexiteit van het origineel en bovendien ook het berucht ingewikkelde woordspel dat mogelijk is in de Perzische taal moeten overbrengen naar de taal waarnaar ze vertalen? Een paar van die uitdagingen zouden al genoeg zijn om een vertaler ervan te overtuigen ze dan maar helemaal uit de weg te gaan. Een succesvolle vertaler zou echter in staat moeten zijn om zowel de 'geest' als de 'ziel' van een gedicht te vatten. In 1791, terwijl Sir William Jones klassieke Perzische poëzie vertaalde, benadrukte Frances Tyler in zijn *Principles of Translation*, de eerste systematische bespreking in het Engels van het vertaalproces, dat het belangrijkste is dat 'een vertaling precies de soepelheid zou moeten hebben van de oorspronkelijke compositie'. Bovendien kan men aan Tylers eenvoudige idee toevoegen dat de heilige status van het originele gedicht op geen enkele manier de vertaler ervan zou moeten weerhouden om een eigen interpretatie van het gedicht in de vertaalde versie op te nemen. Bovendien moet ze, afhankelijk van de eigen creativiteit, het spel met woorden, vorm, metrum en rijm reproduceren zolang de vertaling soepel loopt en de ont-

vangst bij een nieuw publiek niet in de weg staat.

De vertaler moet anticiperen op het feit dat het gedicht in de mantel van een nieuwe taal zal worden gelezen door een schare lezers. Die varieert van mensen die al wel bekend zijn met de oorspronkelijke tekst en veel weten over de periode waarin en de omstandigheden waaronder het origineel geschreven werd, tot lezers die maar heel weinig weten over het oorspronkelijke gedicht. Zij weten dan nog minder over de strikte letterkundige regels van klassieke Perzische poëzie en de dwingende eis dat poëtische uitingen altijd gebruik maken van metrum en rijm. De vertaler moet beslissen of ze in de vertaling een bepaalde Perzische toon door laat klinken, om op die manier de oorspronkelijke dichter in de huizen en harten van de westerse lezer te brengen. Of zou het beter zijn als de vertaler een buitenlandse reis organiseert en de lezer meeneemt op een exotische en avontuurlijke reis naar het huis, het tijdperk en de wereld van de Perzischtalige dichter?

Ik denk dat de heldere, ontroerende en prachtige vertaling van Maryam Mafi en Azima Melita Kolin voldoet aan alle verwachtingen van de nieuwe, de nieuwsgierige en de oude toegewijde lezer van Rumi's poëzie en leer. Het is een gids door de topografie van Rumi's schrijven en stelt ons in staat hem binnen te laten in onze huizen en harten.

De verrukking die stilletjes gloeit in het meeste van Rumi's poëzie schijnt door in hun vertaling. Die grijpt onze verbeelding en laat ons binnen in het binnenste heiligdom van Rumi's gepassioneerde en vreugdevolle spiritualiteit. Door hun vertaling begrijpen we dat Rumi's God niet te vinden is in de moskee, het klooster of de vuurtempel, maar zich bevindt in het Huis van Bedwelming, gebouwd in de weelderige Tuin van Verlichting, waar een ladder van liefde ons leidt tot het goddelijke. We leren dat Rumi's God er niet is om te straffen, maar om de Ziel, het Hart en de Geest te liefkozen en behoeden. Het enige 'juiste bevel' is volgens Rumi dat de spiegel van het

hart van alle smetten wordt vrijgemaakt en het enige ‘verkeerde verbod’ bij hem is dat liefde ooit aan voorwaarden verbonden zou zijn.

*Vrienden, laten we terugkeren naar de bron van pure
essentie
dat door niets geëvenaard kan worden. Onthoud,
wij zijn parels in de zee van Geest. Zo niet, waarom
zwellen dan deze golven voortdurend op in ons hart?
De oergolf schiep het voertuig van dit lichaam,
wanneer het te pletter slaat zullen we worden herenigd met
de Vriend.*

Wijlen Shusha Guppy, schrijfster, zanger en erudiet Rumi commentator, nam een coverversie op van een lied van Leonard Cohen waar ze veel van hield. Ze was ervan overtuigd dat het geïnspireerd was op Rumi. Het lied uit 1971, ‘Joan of Arc’, bevat de volgende woorden:

*It was deep into his fiery heart
he took the dust of Joan of Arc,
and then she clearly understood
if he was fire, oh then she must be wood.*

De Tuin van de Ziel

Kom terug mijn ziel, hoeveel langer
blijf je dralen in de tuin van bedrog?
Ik heb je honderd berichten gestuurd
ik heb je honderd uitwegen laten zien
of je hebt ze nooit gelezen
of je negeert mijn advies.

Kom terug mijn ziel, verspil geen
tijd met de onverschilligen
zij kennen je waarde niet.

Waarom zoek je water
als jij de stroom bent?

Ben je het vergeten? Jij bent
de valk van de koning, jij bent een straal
van de Geliefde, een goddelijk wonder!

Toegevend aan onze trots, rennen we achter
elk vluchtig beeld aan.
Vreemd dat we zulke grootse illusies koesteren
terwijl we zo onbetekenend zijn.

Treur niet om vergane vreugdes, vertrouw erop
dat ze weer zullen verschijnen in een andere vorm.
De vreugde van een kind is melk en gezoogd worden
maar eenmaal gespeend vindt het nieuwe vreugde
in brood en honing.

Vreugde verschijnt in vele verschillende vormen
ze beweegt zich van plek naar plek.

Ze kan plotseling verschijnen in de vallende regen
of in het bed rozen; ze komt dan weer als water,
dan als schoonheid, of als voedzaam brood.

Maar plotseling kan zij zich openbaren
vanachter de sluier en alle afgoden vernietigen
die je zoektocht naar het goddelijke belemmeren.

Slappend, wanneer de ziel het lichaam verlaat
droom je dat je een hoge cipres bent
of een mooie roos, maar wees gewaarschuwd, mijn vriend,
al deze waanbeelden gaan in rook op
zodra de ziel terugkeert naar het lichaam.

Vertrouw nergens anders op dan je hart.

De mens kan regen wel even verdragen
maar snel zoekt men beschutting
terwijl eenden gelukkig kwaken, want
regenwater is hun bestaan.